

МАУП

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ
ЗАКЛАД МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ»**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ІМ.КНЯЗЯ
ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО**

Кафедра: цивільного та господарського права

ОДЕСЬКИЙ ІНСТИТУТ

Кафедра правових дисциплін

Затверджую:
Директор навчального підрозділу

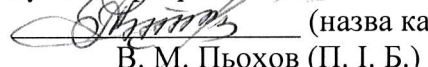

О. Ф. Каракасіді
(П.І.Б.)

01.09.2020 р.

Схвалено на засіданні кафедри правових
дисциплін

Протокол № 1 від 31.08.2020 р.

Завідувач кафедри:

Б. М. Пьохов (П. І. Б.)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОГО ПРАВА»

Статус дисципліни: **вибіркова дисципліна професійної підготовки**

Освітньо-професійна програма: **Право**

Для напрямку: **08 «Право»**

Спеціальність: **081 «Право»**

Спеціалізація: -

Форма навчання: **денна; заочна. Курс: 1 (магістр); Семестр: 2**

Обсяг в кредитах ЄКТС/ Всього годин **4/120** за навчальним планом від 25.09.2019 р., 29.01.2020 р.

Денна:	Заочна:
- лекції (Л) 34	6
- семінарські заняття (СЗ) 16	2
- практичні заняття (ПЗ)	
- індивідуально-консультативна робота (ІКР)	
- самостійна робота студентів (СРС) 70	112

Робоча програма навчальної дисципліни складена на основі навчальної програми з дисципліни «Актуальні проблеми трудового права» д.ф.п., доцента кафедри Г.О. Куртакової (затверджена на засіданні кафедри цивільного та господарського права, протокол № 2 від 25.09.2019 року). Затв. на засіданні кафедри правових дисциплін Одеського інституту – пр. № 2 від 27.09.2019 р., перезатв. – пр. № 1 від 31.08.2020 р.

Укладач робочої програми – доцент кафедри правових дисциплін Золотарьова О. А.

Одеса–2020 р.

II. Мета вивчення навчальної дисципліни

Трудове право України є однією з провідних галузей у системі права, яке поряд з іншими галузями на сучасному етапі перебуває у стадії реформування під впливом нових для нашої країни соціально-економічних відносин.

Метою вивчення дисципліни є оволодіння студентами сукупністю знань основних принципів та норм трудового права у сфері правового регулювання договірних відносин, розуміння проблемних аспектів трудового права, з метою формування професійних юридичних знань та навичок. Підготовка кваліфікованих фахівців, формування творчого правового мислення у студентів.

Статус дисципліни: **вибіркова дисципліна професійної підготовки.**

Місце навчальної дисципліни в структурно-логічній схемі освітньо-професійної програми підготовки фахівців за відповідним ступенем вищої освіти. Дисципліна «Актуальні проблеми трудового права» належить до **вибіркової дисципліни професійної підготовки за ступенем вищої освіти «Магістр», для галузі: 08 «Право»; спеціальності: 081 «Право».**

Компетентності та програмні результати навчання з дисципліни «Актуальні проблеми трудового права»:

- прищеплення у студентів навичок самостійного опрацювання навчальної та наукової літератури в процесі підготовки до питань, що виносяться на семінарське заняття, а також в процесі самостійного написання рефератів;
- заохочення студентів до активної роботи по обговоренню питань з методики викладання;
- прищеплення їм навичок творчо мислити, самостійно формулювати, викладати та аргументувати свої думки;
- здатність до абстрактного, логічного та критичного мислення, аналізу і синтезу;
- здатність застосовувати знання в професійній діяльності у стандартних та окремих нестандартних ситуаціях;
- визначати вагомість та переконливість аргументів в оцінці заздалегідь невідомих умов та обставин;
- давати короткий висновок щодо окремих проблем з достатньою обґрунтованістю;
- оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему;
- застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки.

Предметом є система суспільних відносин щодо застосування найманої праці й колективні трудові відносини.

Дисципліна «Актуальні проблеми трудового права» регулюється нормами Конституції України, Кодексу законів про працю України, міжнародно-правовими актами, законами України та локальними актами.

Міждисциплінарні зв'язки: трудове право, цивільне право, адміністративне право, господарське право, право соціального забезпечення, міжнародно-правове регулювання праці та інші.

III. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати і розуміти проблеми:**

- джерел трудового права;
- правового статусу суб'єктів трудового права;
- порядок виникнення, зміни та припинення трудових правовідносин;
- правове регулювання охорони праці;
- матеріальної відповідальності;
- методи забезпечення трудової дисципліни на підприємствах, в установах, організаціях;
- порядок вирішення індивідуальних та колективних трудових спорів.

уміти:

- правильно тлумачити та застосовувати норми трудового законодавства в процесі роботи за спеціальністю,
- застосовувати теоретичні знання та нормативно-правову базу з цивільного процесуального права для врегулювання трудових правовідносин;
- аргументувати власну точку зору та прийняті рішення з конкретних питань регулювання трудових відносин, давати їм правову оцінку.
- аналізувати закономірності та тенденції розвитку трудового права;
- здійснювати організаційно-правове забезпечення діяльності господарюючих суб'єктів, що використовують найману працю;
- професійно захищати законні права та інтереси різних суб'єктів трудових правовідносин.

IV. Критерії оцінювання результатів навчання

Під час вивчення дисципліни застосовується поточний, модульний та підсумковий контроль.

Поточний контроль проводиться для оцінювання рівня навчальних досягнень під час семінарських, практичних занять та якості виконання індивідуальної і самостійної роботи та передбачає перевірку рівня засвоєння знань, умінь і навичок студентом з кожного окремого модуля навчальної дисципліни.

Поточний контроль – проведення семінарських занять, відпрацювання академічних заборгованостей.

Поточний контроль під час проведення семінарських занять передбачає перевірку рівня засвоєння знань, умінь і навичок студентом з кожного окремого навчального (змістового) модуля навчальної дисципліни та їх корекцію. Прозорість оцінювання рівня знань студентів забезпечується чіткими критеріями.

Модульний контроль – визначає якість виконаної студентом навчальної роботи з певного навчального (змістового) модуля та оцінюється за сукупними підсумками поточної успішності, включаючи виконану індивідуальну, самостійну та модульну контрольну роботу.

Підсумковий контроль – виставляється як сума балів з усіх модулів навчальної дисципліни та обраховується, як правило, як середнє арифметичне складових модулів.

По закінченню вивчення навчальної дисципліни студент складає семестровий залік.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЕСТ8	Оцінка за національною шкалою	
		для заліку, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 - 100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
68-74	D	задовільно	
60-67	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	2 семестр				Форма контролю
		Модуль 1		Модуль 2		
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	кількість балів	
Відвідування лекцій	1	5	5	12	12	Залік
Відвідування семінарських занять	1	3	3	5	5	
Відвідування практичних занять	-	-	-	-	-	
Робота на семінарському занятті	5	3	30	5	50	
Робота на практичному занятті	-	-	-	-	-	
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	-	-	-	-	-	
Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5	
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	
Виконання ІНДЗ	30					

Разом	-	68	-	97	
Максимальна кількість балів:	30+68+97=195				100
195:100=1,95 Студент набрав X балів; Розрахунок: X :1,95= загальна кількість балів					

Критерії оцінювання ІНДЗ

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна оцінка (у балах)
1	Формулювання мети і завдань роботи	2
2	Складання плану, чіткість і послідовність викладу матеріалу	3
3	Обґрунтоване розкриття проблеми, аналіз різних інформаційних джерел (наукових видань, навчальної літератури, періодичних видань, матеріалів мережі Internet), критична та незалежна оцінка різноманітних точок зору, позицій, аргументів	10
4	Зв'язок з реальною практикою, аналіз діяльності окремих організацій, конкретних проблемних ситуацій	5
5	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання поставлених завдань, творчий підхід до виконання ІНДЗ	5
6	Якість оформлення роботи	5
	Разом	30

V. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування студентами результатів вивчення дисципліни «Актуальні проблеми трудового права» є:

- усний виступ;
- виконання письмового завдання;
- тестування;
- есе, дайджест;
- реферат;
- складання словника основних термінів, що визначені програмою курсу;
- ведення опорного конспекту лекцій;
- письмова контрольна робота;
- інші види навчально-наукової роботи (участь у гуртках, наукових конференціях тощо);
- 2 модульні контр. роботи;
- залік.

VI. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№	Курс: магістратура Семестр: 2 Обсяг в кредитах ЄКТС/Всього годин 4/ 120 Назва теми	Кількість годин, з них:						
		Денна				Заочна		
		Лек-ції (Л)	Семін. зан. (СЗ)	Сам.р об. (СРС)	Форма контролю	Лек-ції (Л)	Семін. зан. (СЗ)	Сам.роб. (СРС)
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА								
1.	Теоретико-правові проблеми розвитку трудового права України	2		8	У, ПК, Т, СР	1		14
2.	Проблеми трудової правосуб'єктності	4	2	8	У, ПК, Т, СР		1	12
3.	Колективно-договірне регулювання відносин у сфері праці	4	2	8	У, ПК, Т, СР, ІНДЗ	1		12
	Модульний контроль –1		2		К, МК Р1			
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2: ОСОБЛИВА ЧАСТИНА								
4.	Проблеми регулювання трудового договору	4	2	8	У, ПК, Т, СР	1	1	14
5.	Основні напрямки забезпечення трудового розпорядку і дисципліни праці	4	2	8	У, ПК, Т, СР			12
6.	Правове регулювання матеріальної відповідальності: стан та перспективи розвитку.	4		8	У, ПК, Т, СР	1		12
7.	Правове регулювання індивідуальних та колективних трудових спорів: стан та перспективи розвитку в Україні.	4	2	8	У, ПК, Т, СР	1		12
8.	Безпека праці на підприємстві та нагляд і контроль за додержання законодавства про працю	4	2	8	У, ПК, Т, СР			12
9.	Поняття міжнародно-правового регулювання праці	4		6	У, ПК, Т, СР, ІНДЗ	1		12
	Модульний контроль – 2		2		К, МК Р2			
		34	16	70		6	2	112
	ВСЬОГО	120 год.						
	Форма контролю	Залік						

Форми контролю:

Усне опитування – У

Тестування – Т

Перевірка конспектів – ПК

Перевірка завдань для самостійної роботи – СР

Контрольні роботи – КР

К – колоквіум

Модульна КР – МКР

6.1. ПЛАНИ ЛЕКЦІЙ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Тема 1. Теоретико-правові проблеми розвитку трудового права України

1. Історичні передумови розвитку галузі трудового права на території України.
2. Етапи формування галузі трудового права.
3. Реформування трудового законодавства.
4. Порівняльний аналіз проектів ТК України.
5. Принципи кодифікації.
6. Сучасні зміни в трудовому законодавстві.

Література [1-55].

Тема 2. Проблеми трудової правосуб'єктності

1. Поняття, ознаки та особливості правосуб'єктності згідно чинного законодавства

2. Особливості та зміст трудової правосуб'єктності сторін трудового договору.
3. Проблеми правосуб'єктності інших суб'єктів трудового права.
4. Проблеми правового регулювання трудових відносин працюючих власників.
5. Розвиток правового регулювання щодо участі працівників в управлінні підприємствами, установами, організаціями.

Література [1-55].

Тема 3. Колективно-договірне регулювання відносин у сфері праці

1. Мета та форми соціального діалогу.
2. Поняття, сторони та юридичне значення колективного договору
3. Види та структура колективних трудових правовідносин.
4. Профспілки як суб'єкти колективних трудових правовідносин.
5. Проблеми правового регулювання процедури укладення колективного договору.

Література [1-55].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСОБЛИВА ЧАСТИНА.

Тема 4. Проблеми регулювання трудового договору

1. Сучасні тенденції розвитку трудового договору
2. Загальнотеоретична характеристика підстав і порядку виникнення, зміни та припинення трудового договору у сучасних умовах
3. Сутність нормативно-правового регулювання трудового договору

Література [1-55].

Тема 5. Основні напрямки забезпечення трудового розпорядку і дисципліни праці

1. Юридичної відповідальності у трудовому праві України .
2. Проблеми правового регулювання порядку притягнення працівника до відповідальності за трудові правопорушення.
3. Проблеми притягнення окремих категорій працівників до дисциплінарної відповідальності.
4. Санкції у трудовому праві.

Література [1-55].

Тема 6. Правове регулювання матеріальної відповідальності: стан та перспективи розвитку.

1. Проблеми галузевої належності матеріальної відповідальності за моральну шкоду, заподіяну сторонам трудових правовідносин.
2. Трудове майнове правопорушення як підстава притягнення працівника до матеріальної відповідальності: поняття та склад.
3. Методика визначення виду матеріальної відповідальності працівника.
4. Окремі проблеми притягнення працівника до повної матеріальної відповідальності.
5. Умови та підстави притягнення роботодавця до матеріальної відповідальності.

Література [1-55].

Тема 7. Правове регулювання індивідуальних та колективних трудових спорів: стан та перспективи розвитку в Україні.

1. Історично-правовий аналіз вітчизняного регулювання трудових спорів і конфліктів.
2. Причини та підстави виникнення трудових спорів і конфліктів за окремих умов.
3. Проблеми позасудового вирішення індивідуальних трудових розбіжностей.
4. Судове вирішення індивідуальних трудових спорів.
5. Поняття, зміст і порядок виникнення колективних трудових спорів.

Література [1-55].

Тема 8. Безпека праці на підприємстві та нагляд і контроль за додержання законодавства про працю .

1. Проблеми безпеки праці як правової категорії трудового права.
2. Соціально-історичні передумови права працюючого на безпеку праці.
3. Правова сутність безпеки праці як умови трудового договору.
4. Нормативно-правове забезпечення безпеки праці.
5. Проблемні питання процесуально-правового забезпечення безпеки праці
6. Поняття й особливості нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства.
7. Нормативно-правове забезпечення нагляду та контролю щодо дотримання трудового законодавства.

8. Державний нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю.

Література [1-55].

Тема 9. Поняття міжнародно-правового регулювання праці

1. Міжнародна організація праці.
2. Поняття, права природатарозмежування документів, прийнятих МОП : декларації, конвенції, рекомендації та резолюції.
3. Основні принципи права у сфері праці : джерела закріплення, перелік та юридична сила.
4. Проблеми адаптації національного трудового законодавства до міжнародних стандартів за умов глобалізації.
5. Співвідношення міжнародного та національного трудового права.

Література [1-55].

6.2. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ, ЛАБОРАТОРНИХ) ЗАНЯТЬ

Тема 1. Теоретико-правові проблеми розвитку трудового права України

1. Поняття трудового права як галузі права
2. Співвідношення трудового права з іншими галузями права.
3. Виникнення й розвиток трудового законодавства в Україні.
4. Розвиток науки трудового права в зарубіжних країнах.
5. Правові проблеми удосконалення трудового законодавства.
6. Проблемні питання визначення предмета трудового права.
7. Методологія трудового права та її проблемні аспекти.
8. Загальна частина трудового права України та її відображення в проекті Трудового кодексу України

Література [1-55].

Тема 2. Проблеми трудової правосуб'єктності

1. Трудові правовідносини й особливості їх структури.
2. Поняття та види суб'єктів трудових правовідносин.
3. Працівники як суб'єкти трудових правовідносин.
4. Роботодавець як суб'єкт трудових правовідносин.
5. Визначити зміст правового статусу громадянина (працівника) як суб'єкта трудових правовідносин.
6. Безробітний як суб'єкт трудових правовідносин.

Література [1-55].

Тема 3. Колективно-договірне регулювання відносин у сфері праці

1. Поняття, особливості колективних трудових правовідносин, їх правове опосередкування.
2. Види та структура колективних трудових правовідносин.
3. Профспілки як суб'єкти колективних трудових правовідносин.
4. Соціальне партнерство у сфері праці.

Література [1-55].

Тема 4. Проблеми регулювання трудового договору

1. Міжнародні стандарти щодо трудових договорів.
2. Порівняльно-правовий аналіз підстав розірвання трудового договору згідно чинного законодавства та проекту Трудового кодексу.

Література [1-55].

Тема 5. Основні напрямки забезпечення трудового розпорядку і дисципліни праці

1. Трудова дисципліна як необхідна умова колективної праці.
2. Правова відповідальність у трудовому праві.

Література [1-55].

Тема 6. Правове регулювання матеріальної відповідальності: стан та перспективи розвитку.

1. Поняття та види матеріальної відповідальності у трудовому праві України.
2. Проблеми правової природи матеріальної відповідальності сторін трудових відносин.
3. Проблеми визначення розміру та порядку відшкодування шкоди, заподіяної працівнику
4. Практика відшкодування матеріальної та моральної шкоди працівнику в Україні.
5. Удосконалення правового регулювання відповідальності працівника перед роботодавцем.

Тема 7. Правове регулювання індивідуальних та колективних трудових спорів: стан та перспективи розвитку в Україні.

1. Поняття та види трудових спорів.
2. Причини й обставини виникнення трудових спорів.
3. Принципи розгляду трудових спорів.
4. Індивідуальні трудові спори та органи, що їх розглядають.
5. Особливості розгляду окремих видів трудових спорів.
6. Порядок, строки виконання рішень КТС.
7. Право на страйк і його обмеження.
8. Здійснення права на страйк.
9. Гарантії та правове положення працівників у зв'язку з проведенням страйку.
10. Відповідальність за порушення законодавства про колективні трудові спори.

Література [1-55].

Тема 8. Безпека праці на підприємстві та нагляд і контроль за додержання законодавства про працю .

1. Принципи правової охорони праці. Гарантії прав працюючих громадян на охорону праці.
2. основні проблеми охорони праці
3. Удосконалення нормативно-правового забезпечення нагляду за дотриманням трудового законодавства.
4. Тенденції і напрями розвитку нормативно-правового забезпечення контролю у сфері дотримання трудового законодавства.

Література [1-55].

Тема 9. Поняття міжнародно-правового регулювання праці

1. Актуальні проблеми імплементації та виконання в Україні міжнародних договорів про працю :
2. Поняття, характерні риси та мета юридичного механізму забезпечення трудових прав працівників.
3. Міжнародно-правове регулювання соціального забезпечення в актах ООН.
4. Правове регулювання соціального забезпечення у конвенціях і рекомендаціях МОП.
5. Європейські міжнародні стандарти соціального забезпечення. 5. Проблеми адаптації соціально-забезпечувального законодавства України до законодавства Європейського Союзу.
6. Право соціального забезпечення зарубіжних країн.
7. Досвід правового регулювання соціальних стандартів та гарантій в інших країнах світу.

Література [1-55].

6.3. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Тема 1. Теоретико-правові проблеми розвитку трудового права України

Історичний розвитку галузі трудового права, періодизації етапів формування трудового законодавства України. Основні тенденції розвитку трудових прав і інтересів. Право на працю і рівні можливості у просуванні по роботі (у професійній кар'єрі), право на справедливі і безпечні умови праці – основоположні трудові права людини.

Питання для самоконтролю

1. Вплив рецепції римського права на формування та розвиток трудового права України.
2. Сучасні тенденції розвитку трудового права в Україні
3. Основні парадигми правового регулювання праці з точки зору історичного досвіду.
4. Система трудових прав працівників: основні трудові права, індивідуальні та колективні трудові права.
5. Місце оціночних понять у понятійному апараті трудового права.
6. Техніко-юридичні проблеми понятійного апарату трудового права України.

Література [1-55].

Тема 2. Проблеми трудової правосуб'єктності

Проблеми розуміння трудової правосуб'єктності. Поняття трудових правовідносин. Суб'єкти трудового права: поняття, основні групи. Трудова правосуб'єктність. Сторони трудових правовідносин. Працівник. Основні права і обов'язки працівника. Гарантії трудових прав працівників та шляхи їх удосконалення. Роботодавець. Основні права і обов'язки роботодавця. Об'єкт трудових правовідносин.

Питання для самоконтролю

1. Проблеми правосуб'єктності трудового колективу.

2. Проблеми правосуб'єктності професійних спілок.

Література [1-55].

Тема 3. Колективно-договірне регулювання відносин у сфері праці

Визначити поняття, правову природу, ознаки колективних відносин у сфері праці, дослідити їх види, структуру, місце у предметі трудового права, співвідношення з індивідуальними трудовими відносинами.

Питання для самоконтролю

1. Поняття, правова природа, ознаки колективних відносин у сфері праці.
2. Європейські стандарти колективних трудових прав.
3. Колективні договори й угоди як форми соціального партнерства.
4. Вирішення колективних трудових спорів як елементи системи соціального партнерства.
5. Міжнародні стандарти колективних трудових прав.
6. Право на укладення колективних договорів за міжнародними актами та законодавством України.
7. Право працівників на інформацію та консультацію: міжнародні стандарти та законодавство України.

Література [1-55].

Тема 4. Проблеми регулювання трудового договору

Загальні положення про трудовий договір. Поняття трудового договору. Юридична природа трудового договору. Сторони трудового договору. Зміст трудового договору. Строк трудового договору. Заборона вимагати виконувати роботу, не обумовлену трудовим договором. Набуття чинності трудовим договором.

Питання для самоконтролю

1. Види трудових договорів: порівняльні аспекти законодавства.
2. Припинення трудового договору за підстав, незалежних від волі учасників трудових відносин.
3. Види переведень на іншу роботу.

Література [1-55].

Тема 5. Основні напрямки забезпечення трудового розпорядку і дисципліни праці

Трудовий розпорядок підприємства, установи, організації. Порядок затвердження правил внутрішнього трудового розпорядку підприємства, установи, організації. Дисципліна праці. Заохочення за працю. Дисциплінарні стягнення. Порядок застосування дисциплінарних стягнень. Зняття дисциплінарного стягнення. Притягнення до дисциплінарної відповідальності керівника підприємства, установи, організації, його заступників за вимогою представницького органу працівників.

Питання для самоконтролю

Види трудових договорів: порівняльні аспекти законодавства

1. Проаналізуйте загальні засади юридичної відповідальності у трудовому праві.
2. Назвіть умови та підстави дисциплінарної відповідальності у трудовому праві.
3. Чим відрізняється дисциплінарна відповідальність від матеріальної?
4. Види дисциплінарної відповідальності.
5. Порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності.

Література [1-55].

Тема 6. Правове регулювання матеріальної відповідальності: стан та перспективи розвитку.

Загальна характеристика відповідальності в трудовому праві. Розвиток вчення про матеріальну відповідальність у трудовому праві. Обов'язок сторони трудового договору відшкодувати шкоду, заподіяну нею іншій стороні трудового договору. Умови настання відповідальності сторони трудового договору. Вина, пряма дійсна шкода, індивідуальна матеріальна відповідальність, бригадна матеріальна відповідальність, обмежена матеріальна відповідальність, повна матеріальна відповідальність, підвищена (кратна) матеріальна відповідальність.

Питання для самоконтролю

1. Історико-правовий розвиток матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин.
2. Джерела правового регулювання матеріальної відповідальності. Значення Постанов Пленуму Верховного Суду України у регулюванні матеріальної відповідальності.
3. Поняття матеріальної відповідальності у трудовому праві та її функції.
4. Види матеріальної відповідальності працівників.
5. Відмежування матеріальної відповідальності у трудовому праві від цивільно-правової відповідальності, відмежування матеріальної відповідальності від дисциплінарної.
6. Трудове майнове правопорушення: поняття, склад.
7. Договір про повну матеріальну відповідальність (індивідуальну та колективну).
8. Порядок визначення розміру шкоди, завданої працівником, і порядок її відшкодування (стягнення).

Література [1-55].

Тема 7. Правове регулювання індивідуальних та колективних трудових спорів: стан та перспективи розвитку в Україні.

Трудовий спір, індивідуальні трудові спори, колективні трудові спори, комісії по трудових спорах, їх компетенція, строки звернення до комісії з трудових спорів, виконання рішення комісії з трудових спорів, судовий порядок розгляду трудових спорів, компетенція районних (міських) судів по розгляду трудових спорів.

Питання для самоконтролю

1. Трудові спори з питань оплати праці: особливості змісту і регулювання.
2. Правова характеристика трудових спорів з питань припинення трудового договору.
3. Правова характеристика мирних способів вирішення колективних трудових розбіжностей.
4. Практика вирішення трудових спорів щодо поновлення на роботі.
5. Практика вирішення трудових спорів щодо дисциплінарних звільнень працівників.
6. Особливості розгляду справ щодо спорів, які виникають з трудових відносин.

Література [1-55].

Тема 8. Безпека праці на підприємстві та нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю .

Право на безпечні та нешкідливі умови праці визнано в Україні одним з конституційних прав людини і громадянина, його забезпечення здійснюється за допомогою системи правових соціально-економічних організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних лікувально-профілактичних заходів та засобів. Поняття й особливостей нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства, знати органи, що здійснюють нагляд і контроль за дотриманням законодавства про працю.

Питання для самоконтролю

1. Які органи в Україні здійснюють нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю?
2. Які основні завдання державної служби України з питань праці?
3. Яка мета нагляду та контролю?

Література [1-55].

Тема 9. Поняття міжнародно-правового регулювання праці

Поняття міжнародно-правового регулювання праці. Джерела міжнародно-правового регулювання праці: Конвенції і рекомендації МОП, акти, прийняті Радою Європи і Європейським Союзом тощо. Суб'єкти міжнародно-правового регулювання праці. Діяльність ООН та Міжнародної Організації Праці (МОП). Структура, основна мета та напрями діяльності МОП. Всесвітні міжнародні стандарти прав людини в галузі праці (Конвенції і рекомендації МОП). Вхідження конвенцій і рекомендацій МОП до системи національного законодавства України.

Питання для самоконтролю

1. Міжнародно-правовий досвід розвитку трудових відносин.
2. Значення всесвітніх (універсальних) та європейських стандартів захисту трудових прав та їхнього впливу на національне законодавство.
3. Забезпечення прав і свобод людини як механізм реалізації, механізм охорони та механізм захисту прав і свобод людини.
4. Проблеми адаптації трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Література [1-55].

6.4. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота передбачає проведення індивідуальних та групових консультацій із студентами, які недостатньо засвоїли навчальний матеріал з курсу «Актуальні проблеми трудового права» (для студентів денної та заочної форми навчання), а також відпрацювання студентами пропущених занять та незадовільних оцінок (для студентів денної форми навчання).

ІНДЗ

Індивідуальні завдання в двох змістових модулях – в наступних формах:

- **Реферати чи есе** на теми питань для самоконтролю, зазначених у попередньому розділі про СРС (питання для самоконтролю);
- **Наукові доповіді та публікації** на теми антикорупційної діяльності в межах роботи Клубу «ФЕМІДА».

VII. ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Теоретико-правові проблеми розвитку трудового права України
2. Проблеми трудової правосуб'єктності
3. Колективно-договірне регулювання відносин у сфері праці за кордоном і в Україні: компаративістський аналіз
4. Проблеми регулювання трудового договору
5. Основні напрямки забезпечення трудового розпорядку і дисципліни праці

6. Правове регулювання матеріальної відповідальності: стан та перспективи розвитку.
7. Правове регулювання індивідуальних та колективних трудових спорів: стан та перспективи розвитку в Україні.
8. Безпека праці на підприємстві та нагляд і контроль за додержання законодавства про працю
9. Поняття і значення міжнародно-правового регулювання праці
10. Причини тривалого неприйняття нового Трудового кодексу України
11. Проект ТКУ: pro et contra

VIII. ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Історичні передумови розвитку галузі трудового права на території України. Причини тривалого неприйняття Трудового кодексу України.
2. Етапи формування галузі трудового права.
3. Реформування трудового законодавства.
4. Порівняльний аналіз проектів ТК України.
5. Принципи кодифікації.
6. Сучасні зміни в трудовому законодавстві.
7. Поняття, ознаки та особливості правосуб'єктності згідно чинного законодавства
8. Особливості та зміст трудової правосуб'єктності сторін трудового договору.
9. Проблеми правосуб'єктності інших суб'єктів трудового права.
10. Проблеми правового регулювання трудових відносин працюючих власників.
11. Розвиток правового регулювання щодо участі працівників в управлінні підприємствами, установами, організаціями.
12. Мета та форми соціального діалогу.
13. Поняття, сторони та юридичне значення колективного договору
14. Види та структура колективних трудових правовідносин.
15. Профспілки як суб'єкти колективних трудових правовідносин.
16. Проблеми правового регулювання процедури укладення колективного договору.
17. Сучасні тенденції розвитку трудового договору
18. Загальнотеоретична характеристика підстав і порядку виникнення, зміни та припинення трудового договору у сучасних умовах
19. Сутність нормативно-правового регулювання трудового договору
20. Юридичної відповідальності у трудовому праві України .
21. Проблеми правового регулювання порядку притягнення працівника до відповідальності за трудові правопорушення.
22. Проблеми притягнення окремих категорій працівників до дисциплінарної відповідальності.
23. Санкції у трудовому праві.
24. Проблеми галузевої належності матеріальної відповідальності за моральну шкоду, заподіяну сторонам трудових правовідносин.
25. Трудове майнове правопорушення як підстава притягнення працівника до матеріальної відповідальності: поняття та склад.
26. Методика визначення виду матеріальної відповідальності працівника.
27. Окремі проблеми притягнення працівника до повної матеріальної відповідальності.
28. Умови та підстави притягнення роботодавця до матеріальної відповідальності.
29. Історично-правовий аналіз вітчизняного регулювання трудових спорів і конфліктів.
30. Причини та підстави виникнення трудових спорів і конфліктів за окремих умов.
31. Проблеми позасудового вирішення індивідуальних трудових розбіжностей.
32. Судове вирішення індивідуальних трудових спорів.
33. Поняття, зміст і порядок виникнення колективних трудових спорів.
34. Проблеми безпеки праці як правової категорії трудового права.
35. Соціально-історичні передумови права працюючого на безпеку праці.
36. Правова сутність безпеки праці як умови трудового договору.
37. Нормативно-правове забезпечення безпеки праці.
38. Проблемні питання процесуально-правового забезпечення безпеки праці
39. Поняття й особливості нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства.
40. Нормативно-правове забезпечення нагляду та контролю щодо дотримання трудового законодавства.
41. Державний нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю.
42. Міжнародна організація праці.
43. Поняття, правова природа розмежування документів, прийнятих МОП: декларації, конвенції, рекомендації та резолюції.
44. Основоположні принципи права у сфері праці: джерела закріплення, перелік та юридична сила.
45. Проблеми адаптації національного трудового законодавства до міжнародних стандартів за умов глобалізації.
46. Співвідношення міжнародного та національного трудового права.
47. Поняття трудового права як галузі права ю
48. Співвідношення трудового права з іншими ними галузями права.
49. Виникнення й розвиток трудового законодавства в Україні.

50. Розвиток науки трудового права в зарубіжних країнах.
51. Правові проблеми удосконалення трудового законодавства.
52. Проблемні питання визначення предмета трудового права.
53. Методологія трудового права та її проблемні аспекти.
54. Загальна частина трудового права України та її відображення в проекті Трудового кодексу України
55. Трудові правовідносини й особливості їх структури.
56. Поняття та види суб'єктів трудових правовідносин.
57. Працівники як суб'єкти трудових правовідносин.
58. Роботодавець як суб'єкт трудових правовідносин.
59. Визначити зміст правового статусу громадянина (працівника) як суб'єкта трудових правовідносин.
60. Безробітний як суб'єкт трудових правовідносин.

ІХ. Рекомендовані джерела інформації

1. Андрійв В. М. Юридичний механізм забезпечення трудових прав працівників [Текст] : монографія / В. М. Андрійв. – Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2011. – 305 с.
2. Волинець В. В. Застосування засобів стимулювання у забезпеченні трудових прав та обов'язків / В. В. Волинець // Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих учених : зб. наукових праць міжнар. науково-практичної конференції : матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених Київського національного університету імені Тараса Шевченка (23–24 квітня 2009 р.). Ч. 3., 2009. – С. 170 – 171.
3. Гаращенко Л. П. Правове регулювання відпусток за законодавством України / Л. П. Гаращенко. – К.: ПАВЛІМ, 2003. – 172 с.
4. Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві : Постанова від 30 листопада 2011 р. // Кабінет Міністрів України. – 2011. – № 1232. – Ст. 76.
5. Дуюнова О. М. Проблеми правового регулювання розгляду трудових спорів працівників публічної служби / О. М. Дуюнова // Актуальні проблеми розвитку законодавства про працю та соціальне забезпечення : тези доповідей та наукових повідомлень учасників Міжнародної науково-практичної конференції, 22 – 23 квітня 2009 р. / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Х., 2009. – С. 121–124.
6. Дуюнова О. М. Шляхи вдосконалення правового регулювання праці учасників господарських товариств, членів кооперативів та фермерських господарств / О. М. Дуюнова // Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих учених : зб. наукових праць міжнар. науково-практичної конференції : матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених Київського національного університету імені Тараса Шевченка (23 – 24 квітня 2009 р.). Ч. 3., 2009. – С. 188 – 189.
7. Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 04 листопада 1950 р.) // Права людини професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. – Амстердам – Київ. – 1996. – С. 12 – 17.
8. Європейська соціальна хартія (переглянута ETS № 163) Рада Європи. – Хартія. – Міжнародний документ від 03.05.1996 р.
9. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. // Права людини : міжнародні договори України, декларації, документи. – К., 1992. – С. 18 – 24.
10. Кабанець В. О. Теоретичні аспекти удосконалення розгляду трудових спорів (конфліктів) в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / В. О. Кабанець. – Луганськ, 2009. – 20 с.
11. Коваленко Т. О. Правові питання зайнятості селян / Т. О. Коваленко, С. М. Черноус // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – № 3 (89). – С. 72 – 87.
12. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 50. – Ст. 375.
13. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1122.
14. Кодифікація трудового законодавства України: Монографія / Хуторян Н. М., Лаврів О. Я., Вишновецька С. В. та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф. Н. М. Хуторян, д-ра юрид. наук, проф. М. І. Іншина, д-ра юрид. наук, проф. С. М. Прилипка, д-ра юрид. наук, проф. О. М. Ярошенка. – Х.: Вид-во «ФІНН», 2009. – 432 с.
15. Колпаков В. К. Розмежування злочинів, адміністративних і дисциплінарних проступків / В. К. Колпаков // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ : науково-теоретичний журнал / Київський національний університет внутрішніх справ. – Київ, 2009. – № 1 (62). – С. 99 – 105.
16. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 102.
17. Костюк В. Л. Правосуб'єктність у трудовому праві: проблеми теорії та практики: монографія / В. Л. Костюк. – К.: Видавець Карпенко В. М., 2012. – 464 с.
18. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25 – 26. – Ст. 131.
19. Кутоманов Д. Є. Методи забезпечення трудової дисципліни: теоретико-прикладні аспекти: монографія / Д. Є. Кутоманов. – Харків: Діа плюс, 2015. – 448 с.
20. Лазор В. В. Теоретические и социальные аспекты сущности трудового договора и порядок разрешения споров при невыполнении его условий / В. В. Лазор. – Луганск: Изд-во СНУ им. В. Даля, 2002. – 250 с.

21. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. // Права людини : міжнародні договори України, декларації, документи. – К., 1992. – С. 18 – 24.
22. Пилипенко П. Д. Підстави виникнення індивідуальних трудових правовідносин / П. Д. Пилипенко. – К.: Знання, 2003. – 146 с.
23. Пилипенко П. Д. Проблеми теорії трудового права: Монографія / П. Д. Пилипенко. – Львів: Видавничий центр Львів. національного ун-ту імені Івана Франка, 1999. – 214 с.
24. Про арбітра : Положення від 18 листопада 2008 р. // Наказ Національної служби посередництва і примирення. – 2008. – № 132.
25. Про визначення розміру збитків, завданих підприємству, установі, організації розкраданням, знищенням (псуванням), недостачею або втратою дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та валютних цінностей : Закон України від 6 червня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 22. – Ст. 173.
26. Про дискримінацію в галузі праці та занять : Конвенція МОП від 1958 р. № 111.
27. Про зайнятість населення : Закон України від 05 липня 2012 р. № 5067-VI // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 24. – Ст. 243.
28. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
29. Про застосування контрактної форми трудового договору з керівником підприємства, що є у державній власності : Постанова від 19 березня 1993 р. // Кабінет Міністрів України. – 1993. – № 203. – Ст. 132.
30. Про застосування принципів права на організацію і на ведення колективних переговорів : Конвенція МОП від 1949 р. № 98.
31. Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру : Постанова від 22 березня 2001 р. // Кабінет Міністрів України. – 2001. – № 270. – Ст. 256.
32. Про колективні договори і угоди : Закон України від 1 липня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 36. – Ст. 36.
33. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності : Закон України від 22 червня 2012 р. № 5026-VI // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 22. – Ст. 216.
34. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України від 03 березня 1998 р. № 137/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 34. – Ст. 227.
35. Про Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці : Постанова від 01 серпня 1992 р. // Кабінет Міністрів України. – 1992. – № 422. – Ст. 42.
36. Про посередника : Положення від 18 листопада 2008 р. // Наказ Національної служби посередництва і примирення. – 2008. – № 133.
37. Про практику застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 01 листопада 1996 р. № 9 // Постанови Пленуму Верховного Суду України. – 2012. – Ст. 23.
38. Про практику розгляду судами трудових спорів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 1992 р. № 9 // Постанови Пленуму Верховного Суду України. – 2012. – Ст. 194.
39. Про примусову чи обов'язкову працю : Конвенція МОП від 1930 р. № 29.
40. Про припинення трудових відносин з ініціативи роботодавця : Конвенція МОП від 1982 р. № 158.
41. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15 вересня 1999 р. № 1045-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 45. – Ст. 397.
42. Про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної успішності : Конвенція МОП від 1951 р. № 100.
43. Про скасування примусової праці : Конвенція МОП від 1957 р. № 105.
44. Про соціальний діалог в Україні : Закон України від 23 грудня 2010 р. № 2862-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 28. – Ст. 255.
45. Про судову практику про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствам, установам, організаціям їх працівниками : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 29 грудня 1992 р. № 14 // Постанови Пленуму Верховного Суду України. – 2012. – Ст. 139.
46. Про трудовий арбітраж : Положення від 18 листопада 2008 р. // Наказ Національної служби посередництва і примирення. – 2008. – № 135.
47. Про утворення Національної служби посередництва і примирення : Положення від 17 листопада 1998 р. // Указ Президента України. – 1998. – № 1258/98.
48. Процевський О. І. Методологічні засади трудового права: монографія / О. І. Процевський. – Х.: ХНАДУ, 2014. – 260 с.
49. Слюсар А. М. Правовий статус суб'єктів трудового права України: теоретико-правовий аспект: монографія / А. М. Слюсар. – Харків: Видавництво «Фінн», 2011. – 336 с.
50. Хуторян Н. М. Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин: Монографія / Н. М. Хуторян. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – 264 с.
51. Чанишева Г. І. Колективні відносини у сфері праці: теоретико-правовий аспект: Монографія / Г. І. Чанишева. – Одеса: Юридична література, 2001. – 328 с.
52. Шамшина І. І. Суб'єкти трудового права: правове регулювання в умовах ринкових відносин: [Монографія] / І. І. Шамшина. – Луганськ: Вид-во «Література», 2010. – 448 с.
53. Щербина В. І. Основні функції трудового права в умовах ринкових відносин / В. І. Щербина. – Д., 2005. – 266 с.
54. Ярошенко О. М. Колективно-договірне регулювання соціально-трудова відносин у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації : [монографія] / О. М. Ярошенко, Г. С. Гончарова; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого – Х. : Право, 2009. – 238с.

55. Ярошенко О. М. Теоретичні та практичні проблеми джерел трудового права України: монографія / О. М. Ярошенко. – Х.: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2006. – 456 с.
56. Актуальні проблеми трудового права. Колективна монографія /О. А.Золотарьова, Т. Ф. Чернега та інші. Одеса: «Негоціант», 2009.
57. Проекти Трудових кодексів 2015–2020 рр. *Сайт Верховної ради України.*
58. Золотарьова О. А. Проблеми юридичної відповідальності роботодавців за порушення трудових прав *Актуальні проблеми сучасного управління в соціально-економічних, технічних та гуманітарних системах:* Міжн.наук.-практ. конф., Северодонецьк: СНУ ім. В. Даля, 2016. С. 54-57.
59. Золотарьова О. А. Проблема зміни системи нерабочих днів у трудовому законодавстві України *Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи:* XXXVI Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція. Переяслав-Хмельницький, 2017. С.129-131.
60. Золотарьова О. А., Клименко С. В. Сучасні проблеми науки трудового права у контексті реформування трудового законодавства України. *Перспективні напрями розвитку наукової думки в XXI столітті:* Всеукр.конф.до Дня науки Укр. та з нагоди 50-річчя ІПРЕЕД НАН України. Збірник наук. праць за мат. Всеукр.конф. Одеса: Лерадрук, 2020. С. 39–47.
61. V. Zarosylo, O. Fatkhudinova T., Morozovska T., Artifhodzhayeva, H. Stroganova Legal regulation of occupational safety and health in the European Union and Ukraine: a comparative approach. *Naukovyi Visnyk Natsionalnogo hirnychoho universytetu #6 2019*
62. <https://prometheus.org.ua/> - платформа масових откритых онлайн-курсoв
63. <https://www.ed-era.com/> - студия онлайн-образования

Угоди, укладені між Україною та іншими державами щодо трудових правовідносин:

- Угода між Урядом України і Урядом Російської Федерації про трудову діяльність і соціальний захист громадян України і Росії, які працюють за межами своїх країн (укладена 14 січня 1993 р.);
- Угода між Урядом України та Урядом Республіки Молдова про трудову діяльність і соціальний захист громадян України та Республіки Молдова, які працюють за межами своїх держав (укладена 13 грудня 1993 р.);
- Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про взаємне працевлаштування працівників (укладена 16 лютого 1994 р.);
- Угода країн — учасниць СНД про співробітництво в галузі трудової міграції та соціального захисту працівників-мігрантів (укладена 15 квітня 1994 р. і ратифікована Україною 11 липня 1995 р.);
- Угода між Урядом України та Урядом Литовської Республіки про взаємне працевлаштування громадян (укладена 28 березня 1995 р.);
- Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки про трудову діяльність та соціальний захист осіб, які постійно проживають в Україні та Латвії і працюють на території обох держав (укладена 21 листопада 1995 р.);
- Угода між Урядом України та Урядом Республіки Білорусь про трудову діяльність та соціальний захист громадян України та Республіки Білорусь, які працюють за межами своїх країн (укладена 17 червня 1995 р. і ратифікована Україною 26 квітня 1996 р.);
- Угода між Урядом України та Урядом Республіки Вірменія про трудову діяльність та соціальний захист громадян України і Республіки Вірменія, які працюють за межами своїх країн (укладена 17 червня 1995 р. і ратифікована Україною 26 квітня 1996 р.);
- Угода між Урядом України та Урядом Чеської Республіки про взаємне працевлаштування громадян України та громадян Чеської Республіки (укладена 21 березня 1996 р. і ратифікована Україною 6 грудня 1996 р.);
- Угода між Урядом України та Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про взаємне працевлаштування громадян та їх соціальний захист (укладена 8 квітня 1996 р. і ратифікована Україною 4 лютого 1998 р.);
- Угода між Урядом України та Урядом Словацької Республіки про взаємне працевлаштування громадян (укладена 7 березня 1997 р. і ратифікована Україною 4 лютого 1998 р.);
- Угода між Україною та Великою Соціалістичною Народною Лівійською Арабською Джамагірією про співпрацю у сфері праці та працевлаштування (укладена 14 жовтня 2003 року і ратифікована Україною 15.06.2004 р.).

Х. Зміни до робочої програми навчальної дисципліни

